

EKITUNDU A

Namba 1(a)

- (i) Atanafa teyeevuma ggwanga.
Mu mutwe guno, omuyizi tumusuubira okunonyonyola amakulu g'omutwe ne kyegutegeeza.
Bwamala awandiike embooji ng'eraga embeera abantu gyebayitamu naye oluvannyuma nebaloka.
Alage embeera eyo eyitwaamu embi naye oluvannyuma omuntu n'atereera.
Awumbewumbe ng'alaga nti omuntu alose oba ateredde mumbeera era akomekkereze n'omutwe gwennyini.

- (ii) Abavuzi ba booda booda bakoze kinene mu kutangula ebyokwerinda by'eggwanga. Kubaganya ebirowoozo.
Omuyizi asuubirwa okuwa ennyanjula ye oluvannyuma asooke akkiriziganye n'ekibuuzo era awe ensonga ze kuludda olwo nga:-
- Bavuga abakozi bebikolobero n'okubayambako mu bikolwa ebyo.
 - Bakuma omuliro mu bantu ng'abatwalaako n'babajja ku mulamwa gw'eddembe.
 - Bangi b'irimika mu mulimu ogwo naye ate nga babbi, bassi, banyazi n'ebatabankan eby'okwerinda.
 - Obungi bwabwe buletawo akalippagano k'ebidduka n'addala mu kibuga awo abantu ne bababba.

Omuyizi asuubirwa okudda kuludda olulala olwekibuuzo olugamba nti:- Ssi bavuzi ba booda booda bokka bebatabangula eby'okwerinda by'eggwanga wabula waliwo abantu abalala oba ensonga endala ezitabangula ebyokwerinda nga zino wammanga:-

- Abakulembeze baffe.
- Ebbula ly'emirimu
- Obutali bwenkanya
- Obulagajjavu bw'ebitongole ebikuuma ddembe
- Ebbula ly'assente.
- Obuli bw'enguzi nebirala.

Omuyizi asuubirwa okufundikira ng'alaga oludda lwagwako oba lw'awagira okusinzira ku ludda lw'asinze okuwaako ensonga ennyinji.

- (iii) Ekyeeya ekitalyerabirwa mu yuganda.
Wano omuyizi atandiika n'okunonyonyola ekyeeya kye ki? Bwamalizira n'alyooka atunyumiza ekyeya ekyali mu Yuganda n'engeri gyekyakosa abantu ab'enjawulo.
Alina okwegera buli ekyaliwo era ekyakolebwa ng'ekyeeya wekiri era n'ebyakolebwa okuvvunuka ekyeya kino.

- (iv) Enkuza y'abaana mu Buganda.
Omuyizi ng'agenda okuwandiika ku mutwe guno, asuubirwa okusooka okunonyonyola amakulu g'omutwe. Oluvannyuma alage engeri abaana gyebakuzibwaamu mu Buganda era ezimu kuzo zezino wammanga:-
- Abaana mu Buganda bakuzibwa mumpisa ez'obuntu buolamu ng'okubuuza abantu n'okulamusa buli muntu.
 - Abaana bakuzibwa nga bayigirizibwa emirimu egyenjawulo.
 - Nga basomesebwa ebifa kukika kyaabwe ne bika, ku mizi, obubbiro n'ebirala.
 - Bakuzibwa nga babakubiriza okwagala eggwanga lyabwe Yuganda wamu ne Buganda.
 - Bakuzibwa nga bababonereza nga bazziza emisango awaka.
 - Bakuzibwa nga bayigirizibwa okukuuma ebyo ebibaweereddwa.

N'ebirala.

Omuyizi asuubirwa okufundikira ng'alaga ensonga ezo mubumpimpi.

Namba 1(b)

- (i) Omuyizi asuubirwa okuwandiika ebbaluwa y'omukwano (friendly letter)
Okugeza;

Ow'omukwano Teddy,

Mukwano olyotya eyo? Oli bulungi? munnange ffe tuli bulungi ye maama wo ali atya? Munnange naffe tuli eno mu Mulago Hospital mwenkola naye bannage omulimu gumpa emirembe guno, batusasula mu budde, batusuza, batuliisa, batujanjabisa, batuwaayo ezokutubeezawo buli ssabbiiti kale mukwano tweyagala era tunyumirwa obulamu.

Teddy munnange naawe nga bwewamaze 'S.6' nkusaba ojje osome obusawo ku "Mulago Nursing Institute" naawe osobole okunyumirwa obulamu nga nze. Leka nkusiibule mukwano beera bulungi.

Nze munno ddala,
M.J
MUKISA JOAN

- (ii) Omuyizi assuubirwa okulaga bino wammanga:-
- Ennaku z'omwezi n'olupapula eggulire mwe lifulumidde.
 - Omutwe gw'eggulire
 - Omusasi
 - Ebyabaddewo
 - Ekyakoleddwa oluvannyuma
 - N'okufundikira.
- (iii) Omuyizi asuubirwa okulaga bino:-
- Ennaklu z'omwezi
 - Abaliwo
 - Ebiteeso nababiwadde
 - Okufundikira
- (iv) Omuyizi asuubirwa essira okulissa ku bino wammanga:-
- Omutwe ng'agujja mu kibuuza okimuweereddwa.
 - Okulamusa abantu ng'otandikira ku basinga ebiteebwa ng'okka wansi.
 - Erinnya lyo, ddiini yo, emyaka gyo, n'ekiti oba ekiteebwa kyo mwojidde.
 - Ensonga zonayogerako nengeri yokumwewalamu.
 - Okufundiikira ng'obeebaza okukuwuliriza.

EKITUNDU B

Namba 2(a)

EBBAGO

Waayita mbale Meeja naafa era yafa yeebase mu mwezi gwa Muwawu. Emyezi eggyaddako bawansolo batandika okukola mu bubba enteekateeka zokujeema olw'ebigambo nnamukadde byeyabalamiira. Abasinga ku bannabwe balaba ebintu mungeri endala. Obuwanguzi nnamukadde bweyabagamba gaali "Ganyana". Okusomesa bawansolo kukujeema byali bya bawamberege naddala Napooliyani ne Sinoboolo.

Napoliyani yali tayogerayogera ate ye Sinoboolo nga mukujjukujju. Emberege endala zaali ndee-beesi naye Sikwira ko nga kamanyikiddwa n'obutama obwetooloovu n'eriiso eddene ate nga koogera nnyo olugero olugamba nti "Omugezi gezi akuguza ekibira" lwatuukira ku kaberege kano.

Bano abasatu bataputa ebirowoozo bya nnamukadde nebajjamu "Enzikiriza ya bawansolo". Buli kiro nga Mukama waabwe yeebase ngabaddanu nzikiriza yaabwe naye abalala nga beenyoola abandi nga tebaddamu.

Namba 2(b)

Emabegako mu 1955 nga nkola ngomusawo e Kyanonjo mu Mubende district. Nakwatagana nab'aTanzania abasalawo okulwanirira dimokulasiya neddembe mu ggwanga lyabwe nga bayita mu kibinja eky MAJI MAJI.

Naye namanya kitono mukiseera ekyo nti abumalirivu nokwewaayo kw'abantu abo kisobola okuba funisa obwetwaaze mu myaka egyaddako n'eggwanga lyabwe okufuuka eryamaanyi era n'amaka g'abanoo nyi bobubuddamu okuva mu yuganda. Naye abantu abo bansomesa essomo eddungi. Bandetera okuzuula obwetaavu bwange, eggwanga lyange ne Afirika yonna okufuga ngayo.

Amangu ddala nga ndekulidde okuva ku mulimu gw'obusawo gwenasasulwanga emitwaalo nkaa ga buli mwezi oluvannyuma lw'emyaka kkumi n'satu nga nkola ne ntandiika okwekozesha. Okwongerezaa ko, nasalawo okwekuuma ngammanyi ebikwata kukukulwanirira dimokulasiya neddembe ly'abantu mu Afirika. era mu mmyaka asatu egiyise, nawulira era nensoma ku bafirika bangi abato n'abakulu ababadde balwanirira nga bayita mu bibiina by'ebyobufuzi okufuula Afirika ey'omulembe era ekifo ekirungi eky'okubeeramu.

Namba 3(b)

- (i) Okusobera
- (ii) mulwadde, mubalagavu
- (iii) bamuwenja
- (iv) kinnya
- (v) njuba
- (vi) nkaaba
- (vii) etutuza
- (viii) omulaka, eggumba, ensa, ekinyusi
- (ix) osuna
- (x) free mark

3.(b) Akalazi

- (a) Mbadde nimira maama.
- (b) Mbeera Kampala

Akajjuluzi

- (a) Wuluttulula omuguwa ogwo
- (b) Yoza engoye ezo

3.(c)

- (i) Genda ku luzzi
- (ii) Fumba emmere
- (iii) Tuula awo.

BIKOMYE